

MIROSŁAW SOBECKI

UNIwersytet w Białymstoku

Zakład Pedagogiki Społecznej

TERMIN IKONA W ŚWIADOMOŚCI UCZNIÓW SZKÓŁ ŚREDNICH I STUDENTÓW WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO. KONTEKST KOMUNIKACJI MIĘDZYKULTUROWEJ

W latach 2009-2012 w ramach projektu „Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w kontekście migracji oraz tradycyjnej wielokulturowości regionu” poddano badaniom wylosowaną próbę uczniów szkół średnich oraz studentów województwa podlaskiego. Badaniami objęto losowo dobranych 909 młodych osób zamieszkujących województwo podlaskie. W założeniach sformułowanych w fazie koncepcyjnej projektu przyjęto, że diagnoza dotyczyć będzie ludzi młodych, którzy w perspektywie kilkunastu lat będą kształtować społeczne oblicze północno-wschodniej części Polski. Stąd też postanowiono zbadać kompetencje do komunikacji międzykulturowej uczniów szkół średnich i studentów.

W prezentowanym tekście zostanie przedstawiony jedynie niewielki wycinek przeprowadzonych badań. W przyjętej przez zespół badawczy koncepcji na kompetencje składały się: wiedza o odmienności kulturowej, zobiektywizowane postawy wobec odmienności kulturowej, samoocena tychże postaw oraz otwartość na odmienność mierzona pozycją badanego na kontinuum etnocentryzm – etnorelatywizm. W diagnozowaniu poziomu wiedzy o odmienności kulturowej wykorzystano metodę asocjacyjną. Zadaniem badanych było wygenerowanie skojarzeń związanych z eksponowanymi w badaniu terminami stanowiącymi relewantne elementy tożsamości kulturowej odmiennych kulturowo grup mniejszościowych zamieszkujących północno-wschodnią część Polski. Do takich grup zalicza się między innymi znaczną część społeczności chrześcijańskiej wyznającą prawosławie.

Prawosławie od początków chrystianizacji naszej części Europy stanowi integralną część mieszkającej na Podlasiu ludności. Pierwsze świątynie w rytmie bizantyjskim na obszarze między współczesnym Białymstokiem a Wilnem

pojawiały się już na początku II tysiąclecia naszej ery za przyczyną kolejnych władców Rusi, których interesowały ziemie na północny-zachód od Kijowa i Halicza. Miało to miejsce w tym samym czasie, kiedy dochodziło do formalnego „pęknięcia” między Rzymem a Konstantynopolem w postaci schizmy 1054 roku.

Od tego czasu Prawosławie stanowi ważną część burzliwej historii Podlasia. Mimo, iż dotyczyły go bezpośrednio i boleśnie konsekwencje politycznych sporów między Polakami i Rosjanami w drugiej połowie XX tysiąclecia, przetrwało ono na ziemi podlaskiej do dnia dzisiejszego, a nowo wznoszone cerkwie świadczą o ogromnym przywiązaniu ludności regionu do swego wyznania. Dziś – według szacunków - co czwarty mieszkaniec województwa podlaskiego wyznaje prawosławie. W skali całego kraju w 2011 roku ludność prawosławna stanowiła 1,3% ogółu społeczeństwa [Mały... 2012: 134, 135].

Wśród wykorzystanych w badaniu terminów związanych z prawosławiem najwyższą wartość indykacyjną uzyskiwała ikona. Wartość indykacyjna oznacza współczynnik korelacji między ogólną wartością opisującą kompetencje badanej osoby a poziomem rozpoznawania przez nią określonego symbolu, w tym przypadku ikony.

Ikona jest jednym z podstawowych atrybutów chrześcijaństwa wschodniego. Jej nazwa pochodzi od greckiego *eikōn* ‘wizerunek’, ‘obraz’. W chrześcijańskich Kościołach wschodu jest to malowany zwykle na drewnie obraz, przedstawiający pojedyncze postacie świętych, sceny biblijne lub kwestie liturgiczno-symboliczne. Jak zauważa Siergiej Bułgakow „artystyczną ojczyzną ikony jest starożytny Egipt, (...) zaś Bizancjum, dziedzic i kontynuator Hellady, jest ojczyzną chrześcijańskiej sztuki ikony” [Bułgakow 1992: 160].

Ikona charakteryzuje się kanoniczną kompozycją [Ware, Misijuk 2002] Stąd każda nowa ikona powinna stanowić powielenie ustalonych tradycją kanonów ikonograficznych, które są rozpowszechniane we wzornikach zwanych podlinnikami. W prawosławiu silnie podkreśla się duchowy charakter procesu powstawania ikony. Ikona zatem ma nie tylko znaczenie przedstawiające, ale stanowi objawienie Boga. Stąd ikonografowie nie mają pełnej swobody twórczej i muszą uwzględniać przede wszystkim aspekty religijne swojego dzieła. W szczególności ważne jest, aby ikonograf był religijny, a sam akt twórczy winien być poprzedzony pełnym uczestnictwem w eucharystii. Ikony są ważną częścią tradycji w prawosławiu na równi z Biblią, soborami, ojcami Kościoła, liturgią i kanonami. Przedstawiają one Objawienie Boże za pomocą środków wizualnych, podobnie jak w Pismo Święte za pomocą słowa. Kościół prawosławny uznaje, że wszystkie ikony pochodzą od Ducha Świętego.

Podstawy kultu ikony zostały opracowane przez Ojców Kościoła Bazyla Wielkiego i Jana Damasceńskiego i ostatecznie przyjęte przez 7 Sobór Powszechny w Nicei w 787 roku. Rolę ikony w odniesieniu do wiernych oddaje termin *proskyneza*. Jak podkreślają znawcy tematu *proskyneza*, czyli „duchowy i cielesny hołd oddawany przed ikoną dotyczy nie jej samej (byłaby to wówczas adoracja - *latreia*, należna wyłącznie Bogu), ale postaci, którą wizerunek reprezentuje” [Borowska-Mostafa 2007: 334].

Podstawą diagnozy wiedzy o odmienności była metoda asocjacyjna polegająca – w największym skrócie – na przywoływaniu krótkich w formie skojarzeń z eksponowanym symbolem. Jakże zatem były skojarzenia badanych z ikoną? Z analiz wyłączono badanych, którzy na pytanie, w jakim stopniu czujesz się prawosławnym wybrali odpowiedzi *raczej tak*, lub *zdecydowanie tak*. Uczyniono tak, ponieważ skojarzenia związane z prawosławiem nie były dla tych osób obszarem odmienności kulturowej, stanowiły natomiast ważną część ich kulturowej tożsamości.

Wszystkie skojarzenia wstępnie podzielono na trzy grupy. Pierwszą stanowią asocjacje o charakterze religijnym, nawiązujące do podstawowego kontekstu, w którym termin ikona pojawił się w podjętych badaniach – są to skojarzenia trafne kontekstowo. Wśród tych skojarzeń ważne były takie, w których dało się wyodrębnić aspekt międzykulturowy. Druga grupa skojarzeń obejmuje te, w których nie nawiązuje się do religii, ale skojarzenia te są poprawne – skojarzenia trafne logicznie, ale nietrafne kontekstowo. Wreszcie trzecia grupa skojarzeń to skojarzenia bezwzględnie błędne.

Skojarzenia trafne kontekstowo

Pierwszą i najliczniejszą grupę stanowią skojarzenia o charakterze religijnym. Pojawiają się wśród nich asocjacje o różnym poziomie ogólności. Część badanych generuje skojarzenia trafne kontekstowo, czyli skojarzenia związane z religią, ale są one bardzo ogólne. Na przykład uczniowie technikum z Hajnówki piszą, że ikona kojarzy im się z *wiarą* (124, 133)¹. Często jako elementarne skojarzenie pojawia się słowo *religia*. (87, 104, 132, 198 – uczniowie szkół średnich z Sokółki i Hajnówki) Na podobnym poziomie ogólności znajduje się skojarzenie studenta Uniwersytetu Medycznego, w świadomości którego ikona jawi się jako *święty symbol* (517). Badani wskazują także na określone wyzna-

¹ Liczby w nawiasach w przypadku pojedynczych skojarzeń oznaczają liczbę porządkową badanej osoby.

nie, chociaż asocjacje są wciąż na bardzo dużym poziomie ogólności. Uczennica LO w Sokółce z ikoną wiąże skojarzenie *wiara prawosławna* (88). Znajdujemy tu – często stosowane w języku potocznym – słowo *wiara*, lub szerszy zakresowo termin *religia* – zastępujące właściwy termin wyznanie.

Dla części badanych ikona kojarzy się ogólnie z *symbolem religijnym* (13, 48), a w przypadku 18-letnich licealistek z Siemiatycz stanowi ona *symbol wiary prawosławnej* (347) albo *symbol religii prawosławnej* (335), lub – z naciskiem na określoną konfesję – *prawosławny symbol religijny* (187). Charakterystyczna jest reakcja 20-letniej uczennicy technikum z Białegostoku. Według niej ikona to *symbol mający takie same znaczenie dla prawosławnych jak dla Polaków krzyż* (250). Poza uznawaniem ikony za relewantny symbol badana używa tu – tradycyjnego dla wschodniej części II Rzeczypospolitej – wiązania wyznania z narodowością. Takie postawy w części przetrwały do dziś i są obecne zwłaszcza na przestrzeni pogranicza terytorialnego polsko-białoruskiego po obu stronach granicy [zob. Sobecki 2007]. Poza wiązaniem krzyża z kategorią etniczną, a nie *stricto* religijną, badana ustawia go w swoistej opozycji do ikony. Jednak można tu dostrzec pewien rodzaj wielokulturowej wrażliwości, który pozwala na sprawne posługiwanie się relewantnymi symbolami.

W materiale badawczym pojawiają się także skojarzenia na podobnym poziomie ogólności, ale całkowicie poprawne językowo i merytorycznie, takie jak; *wyznanie prawosławne* (227, 370) lub wskazujące na grupę – *prawosławni* (6 badanych – 0,7%). Najczęściej jednak – aż u 8,6% badanych (78 osób) – występuje najbardziej elementarne wskazanie na wyznanie poprzez użycie terminu *prawosławie*.

Kolejnym poziomem uszczegółowienia skojarzenia jest wskazanie na podstawowy desygnat terminu ikona, czyli *obraz* często z dookreśleniem w postaci wskazania na jego religijny charakter, szczególną rolę (święty obraz) albo w postaci skonkretyzowania wyznania. Dosyć lakoniczne skojarzenie – *obraz* – podało 61 badanych osób (6,7%). Warto zwrócić uwagę, w kontekście duchowej specyfiki ikony, że odnoszenie się do niej wyłącznie jako do obrazu (traktowanego jako dzieło sztuki) zasadniczo wychodzi poza ramy trafności kontekstowej.

Stosunkowo liczna grupa uczniów szkół średnich i studentów w skojarzeniu wiąże obraz z konkretnym wyznaniem i pisze, że jest to *obraz prawosławny* (50 badanych, 5,5%) oraz *prawosławny obraz* (18 badanych, 2,0%), *religijny obraz w wyznaniu prawosławnym* (4 osoby – 0,4%) lub *obraz w prawosławiu* (4 osoby – 0,4%, między innymi 672), bądź *obraz w religii prawosławnej* (5 osób – 0,5%). Czasami podobne treściowo skojarzenie odwołuje się do świątyni i badani piszą – *obraz cerkiewny* (9 badanych osób); *sztuka cerkiewna* (564), *cer-*

kiew (26 badanych) bądź *święty obraz w świątyni* (1). Ostatni z przywołanych badanych poprzez użycie przymiotnika *święty* wskazuje na szczególną rolę ikony w prawosławiu. Dosyć ogólne sformułowanie *święty obraz* pojawiło się jako skojarzenie u 17 badanych (1,9%). Dwukrotnie częściej, u 32 uczniów i studentów (3,5%) zapisano sformułowanie – *święty obraz w prawosławiu*, a u 4 (0,4%) – *święty obraz prawosławnych*. Kolejnych pięciu badanych stwierdza, że jest to: *święty obraz dla wyznawców prawosławia*, a jeden pisze o ikonie jako o – *świętym obrazie w religii prawosławnej* (211). Dwoje badanych (studentka pedagogiki z Białegostoku oraz uczeń liceum ogólnokształcącego z Siemiatycz) pisząc o ikonie używają słów: *święty obraz w cerkwi* (45, 352), a student niepaństwowej szkoły wyższej w Białymstoku nie stosując słowo *obraz* dodaje – *często występuje w cerkwi* (197). Do takiego sposobu postrzegania ikony zbliżają się też sformułowania – *święty obraz w kulturze prawosławnej*, czy też *obraz charakterystyczny w kulturze prawosławnych* (479).

Skojarzenia ikony z cerkwią należą do najczęstszych. Chociaż ikony w prawosławiu bardzo często występują poza świątynią, czego świadectwem są dawne ikony podróżne oraz tak zwany *święty kąt* w domach [Sulima 2007: 81] to jednak stosunkowo wielu badanych (55 – 6,1%) wprost kojarzy ikonę z *obrazem w cerkwi*. Pełniejsze skojarzenie związane z obecnością ikony w cerkwi pojawia się u studenta filologii angielskiej pochodzącego z Siemiatycz, który napisał, że ikona to: *wizerunek świętych w cerkwi prawosławnej* (850). Na uwagę zasługuje także skojarzenie licealisty z Sokółki mieszkającego w małej wsi Jałówka stwierdzającego, że ikona to: *wizerunek świętych umieszczony w kościele i cerkwi* (49). W ten sposób znajdujemy ślad świadomości funkcjonowania religijnego ikony w czasach jeszcze przed wielką schizmą w połowie XI wieku. Wszak wiele obrazów będących ikonami funkcjonuje do dziś, stanowiąc ważne atrybuty chrześcijaństwa zachodniego². Mamy tu także do czynienia z istotnym dla całego przedsięwzięcia badawczego podejściem międzykulturowym, ponieważ w swojej krótkiej wypowiedzi badany wskazuje na obecność ikony zarówno we wschodnim, jak i zachodnim chrześcijaństwie. Wykazuje się międzykulturową wrażliwością, nie zamykając obecności ikony jedynie do kultury *Innego*.

Pięciu badanym osobom ikona kojarzy się z Supraślem. W tym miasteczku na obrzeżach Białegostoku w murach prawosławnego monasteru, spadkobiercy sławnej Ławry Suprańskiej, mieści się od niedawna Muzeum Ikon. Główną część zbiorów placówki stanowią ikony przechwycone na granicy podczas kontroli celnej. Muzeum pełni bardzo ważną funkcję edukacyjną. W ostatnich latach, poza turystami spoza regionu, zwiedziło je wiele wycieczek szkolnych z Pod-

² Warto wymienić tu choćby trzy przykłady: Rzymska Madonna del Perpetuo Soccorso, Matka Boża Częstochowska oraz Matka Boża Ostrobramska

lasia, nie dziwi więc kojarzenie ikony właśnie z tą placówką muzealną, chociaż jest to skojarzenie na granicy trafności kontekstowej.

Część badanych zwraca uwagę na wyjątkowość ikony poprzez użycie czasownika pisać w miejsce malować. Co prawda słowo pisać jest kalką z języka rosyjskiego,³ ale w zamierzeniu ma podkreślać duchowość procesu powstawania ikony lub też komplementarność ikony jako przekazu wizualnego w stosunku do słowa zawartego w Piśmie Świętym. Taka interpretacja jest obecna przy każdej prezentacji sztuki tworzenia ikon. Stąd charakterystyczne skojarzenia 22-letnich studentek Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. Według pierwszej ikona to: *święty obraz pisany* (594). Druga jeszcze bardziej dookreśla swoją intencję pisząc, że ikona kojarzy jej się ze: *specjalną techniką przedstawiania świętych, prawosławiem, pisaniem* (509). Trzecia z kolei podkreśla sposób wykonania ikony pisząc, że jest to *obraz wykonany ręcznie (pisany)*, (528). Z kolei studentka pedagogiki Uniwersytetu w Białymstoku dookreśla treść „pisanych obrazów” poprzez uzupełnienie sekwencji skojarzeń o Ewangelię. Termin ikona przywołuje w niej następujące skojarzenia - *prawosławie, obrazy „pisane”, przedstawiające ewangelię* (35). Podobnie reaguje licealistka z Sokółki, dla której ikona to *pisany obraz, zawierający oblicze świętego* (79).

Forma językowa części skojarzeń pozwala przypuszczać, że część autorów w bardzo swoisty sposób traktują ikonę. W ich asocjacjach występują charakterystyczne zdrobnienia wskazujące na brak zrozumienia roli ikony w prawosławiu. Dla pięciu badanych ikona to *święty obrazek*. (146, 148, 327, 328, 375); dla trzech kolejnych *święty obrazek prawosławnych* (6, 777, 806). Jedna z badanych nieco rozwija skojarzenie, w kontekście poprzednich: *święty obrazek głównie w cerkwiach; prawosławni bardziej przywiązują do nich uwagę* (183). Co ciekawe, te wszystkie osoby zamieszkują miejscowości z dużym udziałem ludności prawosławnej – Hajnówkę, Siemiatycze oraz Białystok. Na przykład uczeń technikum z Hajnówki używa sformułowania – *święty obrazek dawnego męczennika lub Jezusa*. Uczeń technikum, 18-latek z Białegostoku, używa w odniesieniu do ikony słowa *rysunek*. Jego zdaniem ikony to: *prawosławne rysunki przedstawiające świętych*. (261)

Czasem skojarzenie akcentuje kulturowy aspekt funkcjonowania symbolu. Tak jest w przypadku studentki jednej z białostockich niepublicznych uczelni, która proszona o podanie skojarzenia z terminem ikona napisała: *obraz kultury prawosławnej (obecny np. w cerkwiach)*, (172). Część badanych wskazuje na rolę ikony jako obrazu - *obraz czczony przez wiernych* (17).

³ W języku rosyjskim czasownik *писать* jest stosowany do czynności związanych z tworzeniem każdego obrazu jako dzieła sztuki. Stąd też każdy artysta *пишет картину*.

Część badanych wskazuje w skojarzeniach na zawartość ikony. Według niektórych jest to *prawosławny obraz przedstawiający świętych* (500). Niekiedy wskazuje się na treść, łącząc ją metaforycznie z funkcją. Przykładem jest krótka wypowiedź o następującej treści: (ikona to) *przedstawienie świętych, okno wprowadzające do świętości, (do) nieba* (194).

Jednak w sporej części skojarzeń niesłusznie zawęża się treść ikony twierdząc, że jest to *prawosławny obraz przedstawiający Matkę Bożą* (100, 363, 728, 915, 916, 917), *prawosławny obraz przedstawiający kogoś z Trójcy Świętej* (683); *święty obraz prawosławnych przedstawiający Jezusa lub Maryję* (430) lub – ogólnie – *stanowiący wizerunek osoby świętej* (522).

W niektórych skojarzeniach badani wskazują na materiał, z którego wykonana jest ikona. Interesujące jest, że w większości są to uczniowie i studenci pochodzący z obszarów, na których ludność prawosławna w zwartych skupiskach nie występuje. Identyfikuje się tu skojarzenia o następującej treści: *obraz w drewnie* (876) – studentka Uniwersytetu w Białymstoku pochodząca z Kolna, *obraz na desce* (778) – licealista z Białegostoku, *obraz malowany na desce* (661) – licealistka z Suwałk, *obraz na desce w kościele prawosławnym* – licealistka z Siemiatycz (351), *święty obraz na drewnie* – licealistka z Łomży (757).

Skojarzenia trafne pozakontekstowo

W skojarzeniach części badanych pochodzących spoza obszarów zamieszkiwanych przez zwarte grupy ludności prawosławnej pojawiają się skojarzenia niedotykające kontekstu religijnego. Ikona jest tu kojarzona jedynie jako dzieło sztuki. Licealiści z Łomży i Moniek jako skojarzenie wymieniają słowo – *malowidło* (506, 735, 843). Studenci Uniwersytetu Medycznego oraz Politechniki Białostockiej używając także słowa malowidło dodają określenia *malowidło w cerkwi* (611) lub *malowidło sakralne prawosławia* (587). Jedna z badanych licealistek, mieszkająca w Siemiatyczach, używa określenia *malowidło kościelne* (343), które znajduje się na granicy skojarzenia kontekstowego i pozakontekstowego. Użycie słowa malowidło samo w sobie osłabia sakralną konotację symbolu, mimo użycia dookreśleń.

Uczennice liceów w Grajewie i Mońkach tylko nawiązują do sfery sztuki, bez kontekstu sakralnego, reagują one na ikonę słowami – *malarstwo* (323) lub *dzieło* (427). Czasami badani dodają przymiotniki wprost wskazujące na lokowanie ikony w sferze sztuki. Licealista z Łomży wiąże ikonę z *dziełem sztuki* (323), a jego kolega z Sokółki wiąże ikonę z *dziełem artystycznym* (80). Po-

dobnie reaguje student medycyny pochodzący ze Śląska, według którego ikona to - *dzieło malarskie* (569). Licealistce z Moniek ikona kojarzy się z *lekcją plastyki* (386), a studentce niepaństwowej szkoły wyższej w Łomży, mieszkającej w podłomżyńskiej wsi, ogólnie z *kulturą* (424).

Studentka Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, pochodząca z Wołomina w województwie mazowieckim, kojarzy ikonę z *Grecją* (596). Można się jedynie domyślać, że za tym skojarzeniem „idzie” powiązanie z wschodnią grecką częścią prawosławia. Podobne „geograficzne” skojarzenia występują w postaci słowa *Rosja* u trzech badanych osób pochodzących z Suwałk, Sokółki i Białegostoku (66, 205, 620). Jeden z uczniów suwalskich liceów wiąże termin ikona z *historią* (675).

Dla trójki licealistów z Moniek i Suwałk ikona to po prostu *rzecz* (388, 389, 618). Monieccy uczniowie dopisują, że jest to *rzecz przedstawiająca coś* (388) lub *rzecz, symbol przedstawiający lub oznaczający coś* (389).

U trojga studentów (dwóch z łomżyńskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości oraz jednego z Politechniki Białostockiej) jako skojarzenie z terminem ikona pojawia się słowo *styl* (380, 436, 716). Student Politechniki dookreśla nawet, że chodzi mu o *ikonę stylu* (716). Mamy tu do czynienia z całkowicie odsakralizowanym użyciem pojęcia. Traci ono tu moc symbolu nawiązującego do określonej sfery kultury Innego, a staje się elementem języka używanym w zupełnie innym kontekście. W podobnym duchu nawiązuje do terminu ikona 20-latek uczeń Technikum Gastronomicznego w Białymstoku (252), który reaguje nań słowami – *obraz/postać sławna w mediach*. Dla dwójga innych uczniów tej samej szkoły ikona to *wzór do naśladowania*.

Swoistym *signum temporis* jest odnoszenie terminu ikona tylko do sfery informatyki. Dwoje uczniów liceów w Grajewie i Siemiatyczach na ekspozycję terminu ikona reagują skojarzeniem *znak na pulpicie komputera* (319, 346). Podobnie czyni jeden z badanych uczniów technikum w Hajnówce (156). Co ciekawe, jest to uczeń, którego babcia i dziadek ze strony ojca byli prawosławni.

Wybrany do analizy termin należał do tych, które były najczęściej kojarzone. Ogromną większość skojarzeń stanowią skojarzenia trafne. Wśród nich z kolei większość stanowiły skojarzenia trafne kontekstowo, nawiązujące do sfery religijnej, chrześcijaństwa wschodniego. Niewielka część skojarzeń była poprawna, ale nie dotyczyła poruszanej tu perspektywy. Jedynie nieliczne były zupełnie niepoprawne, stanowiły egzemplifikacje albo skrajnej ignorancji, albo wręcz uprzedzeń. Do takich należało skojarzenie ikony z Żydami, które stwierdzono u dwu licealistek z Suwałk (649, 650), notabene uczęszczających do klasy o profilu humanistycznym.

Dla czwórki badanych ikona to *wzór*, czy też konkretniej *wzór do naśladowania*. Dwoje z nich to uczniowie Technikum Gastronomicznego w Białymstoku (256, 260), a pozostałe dwie osoby to studenci Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości w Łomży (429, 864).

Recepcja terminu tak elementarnego dla pogranicza chrześcijaństwa wschodniego i zachodniego stanowi ważny element w kompetencjach do komunikacji międzykulturowej. Po analizie skojarzeń odnoszących się do tego terminu można skonstatować, że asocjacje rzadko wybiegają poza elementarną konotację. Potencjał międzykulturowy tkwiący w tym podstawowym dla wschodniego chrześcijaństwa symbolu bardzo rzadko jest wykorzystywany. Może to wynikać z powierzchownego nawiązywania do tego relewantnego symbolu zarówno w formalnej edukacji jak i kulturalizacji rodzinnej.

Bardzo znaczącym, choć – póki co – marginalnym zjawiskiem jest kojarzenie ikony jedynie ze sferą informatyki (*ikona na pulpicie*), bądź celebrytami (*ikona mody, ikona stylu*). Dotyczy to jednak przede wszystkim miejscowości, których nie zamieszkuje ludność prawosławna. Mimo wszystko stanowi znak czasu, stanowiący ważny sygnał alarmowy dla wszystkich osób zaangażowanych w szerzenie idei edukacji i komunikacji międzykulturowej.

Bibliografia

- Borowska-Mostafa R. (red.), (2007), *Chrześcijaństwo. Encyklopedia PWN*, Warszawa
Bułgakow S. (1992), *Prawosławie*, tłum. ks. H. Paprocki, Białystok
Mały rocznik statystyczny Polski (2012), Warszawa
Sobecki M. (2007), *Kultura symboliczna a tożsamość. Studium tożsamości społeczno-kulturowej Polaków na Grodzieńszczyźnie z perspektywy edukacji międzykulturowej*, Białystok
Sulima M. (2007), *Symboliczne przestrzenie domu*, Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej „Architektura” nr 20, Białystok
Ware K., Misijuk W. (2002), *Kościół prawosławny. Bractwo Młodzieży Prawosławnej w Polsce*, Białystok

SUMMARY

The notion of the icon perceived by high school and university students of Podlasie Province. The context of intercultural communication

The article is the effect of the research in which young people from north-east Poland participated.

The text concerns the association with the notion of the icon present in the consciousness of the participants. This is the important part of cultural identity of the confessors of Orthodox Church.

In the research a sociolinguistic associative method was used.

Keywords:

icon, association method, cultural identity, intercultural communication